В Донбасі є зовсім несподівані закутки. Ішов я з шахти в селище і побачив недалеко старий терикон.

Між старим і новим териконами є різниця. Новий терикон чорний, боки його вкриті свіжими брилами породи, на одному з боків терикона прокладені рейки. По цих рейках вагонетки вивозять породу нагору, випорожнюються і збігають униз по нову поживу. Вдень нові териконі справляють на людину.якесь важкувате враження. Вночі картина стає веселішою. На свіжому повітрі порода, змішана з вугіллям, самозагоряється, і те, чого не видно вдень, проявляється вночі. На боках піраміди, ближче до вершини, утворюються червоні очаги, вони красиво світяться в пітьмі, з них іде дим, відсвіти червоних вогнів падають на підйомні споруди, на вагончики. Як коли — це дуже красиве видовище.

Терикон, який трапився мені на шляху, був старий, порода на ньому поруділа, брили порозпадалися. Створювалося враження, що ця велика піраміда була складена з розпеченої на сонці глини.

Знизу терикон встиг уже обрости бур'яном, але верх його був голий, дощі порозмивали його, і вниз збігало віяло дрібних, як зморшки, рівчаків.

Від гори пашіло теплом і затишком. З дороги я звернув на стежку, що вела до терикона, і стежка ця зовсім несподівано привела мене у гайок. Шість-сім років тому тут, видно, гралися пастушки, їли ягоди, бавилися прутиками; з кісточок виріс цей вишневий і сливовий гай, а встромлені в землю лозинки перетворилися на красуні тополі. Розкішний куточок! Я зробив ще кілька кроків і несподівано наткнувся на парубка. Спершись спиною на топольку, він тихо лежав у затінку, перегородивши собою стежку.

Почувши людські кроки, і: грубок поворухнувся, глянув у мій бік і зразу ж відсунувся, щоб звільнити прохід.

— Проходьте.

Я зробив кілька кроків і, спинившися в холодочку, не стримався:

— А ви таки чудесне місце для відпочинку вибрали! Він відказав:

— Я його вже давненько наглядів...— Я скинув бриля, витер голову. Він промовив: —Та й ви сідайте, коли нікуди не поспішаєте.

Отак ми й познайомилися. Звали його Віктор, але сам себе він називав не Віктором, а Вихтором, так точнісінько, як колись у нас на Полтавщині.

Віктор був хлопець свіжий, вродливий, з сильно розвиненим торсом людини, якій весь час доводиться мати справу з важким відбійним молотком: риси обличчя мав мужні, очі вражали прозорою ясністю.

Обіч нього, сперта на якусь стеблинку, стояла фотографічна картка дівчини. Він, певне, щойно дивився на неї. Нічого незвичайного в цьому не було: хлопець молодий, в тій порі, коли всі закохуються і переживають, дивлячися на портрет своєї коханої.

Навколо нашого старого терикона з усіх боків на ближчій і дальшій відстані височіли копри нових шахт. В цьому кущі їх було чотири. Щоб якось розпочати розмову, я спитав:

— На котрій же ви працюєте?

Він працював на найближчій звідси шахті номер чотири, як я і вгадав, вибійником.

— Могутня річ відбійний молоток,— сказав я, показавши очима на торс шахтаря.

Він оглянув свої плечі, руки, сплетені з жил, широкі й товсті кисті рук.

— Та нічого собі,— погодився. Помовчавши, додав: — Я і з природи сильний та й робота у мене така, що не дає засихати мускулам. Але на шахті я тільки три роки, а то все працював на залізниці.— Він на мить задумався, потім скинувся, труснувши головою.— Ех і життя було! З залізниці на залізницю переходячи, знаєте, куди я добився? До станції Ілі, це за Алма-Атою, під хребтом Заілійського Алатау ! Чули таке? Звучить як красиво: Заілійський Алатау! Мене й знадили ці слова. Як почув про них, так і загорівся: поїду, та й край, подивлюся, що там і як! І поїхав на свою голову...— Сказав останні слова Віктор зовсім іншим голосом, ніж попередні, і в них несподівано прозвучала туга і жаль.

— Трапилось щось там? — спитав я.

— Та трапилося,— думаючи, видно, про щось інше, протяг парубок. Несподівано обернувся до мене, показав очима на портрет.— Оце бачили? Ні, ні, ви придивіться. Адже красуня така, що і на всьому світі, мабуть, не знайдеш такої. А я занапастив і її, і себе...

Я підвів очі на нього.

— І все через свою вдачу,— враз гірко заговорив він.— Ви тільки послухайте, що сталося. Заілійська ота сторона дуже красива. З одного боку гори, з другого — степ. З гір у степ тече річка, Ілі називається, тече через піски білі та глибокі, а на пісках шелюги ростуть, їй же богу, як у нас. От і зустрів я у тих пісках над річкою дівчину, оцю саму — Клава її звати; сама казашка, працювали на залізниці разом: я кондуктором, вена прибиральницею. Сидимо ми з нею під кущем шелюги, ноги купаємо у хвилях річки. Придивився я до неї і кажу, як" це у хлопців буває, навіть без особливого значення: "А ти, Клаво, подобаєшся мені". Вона зиркнула на мене, відповіла з сміхом — і ке зрозумієш, що за тим сміхом криється: "І ти мені теж, Вихторе".

Ну й почали зустрічатися. З лиця вона гарна, очі чорні, і сама-одна на білому світі — ні батька, ні матері. Отак зустрічалися, зустрічалися і незабаром уже почуваю, що щось не те діється зі мною. Спочатку, було, про дівчину я згадував, лише повернувшися з рейсу, та й то не зранку, а аж ввечері, як збирався гуляти йти, а тепер почав думати про неї з самого ранку. Тільки й знаю, що про неї думаю. А вона теж. Сядемо, і відчуваємо, що ні вона від мене, ні я від неї одірватись не можемо.

Раз ішли в неділю, а день такий гарячий та вітряний, вона спинилася, стала проти мене, каже: "Я тебе так люблю, Вихторе, що вже не можу й жити без тебе".— "А я без тебе",— відповів я, бо таки й справді дійшло до того, що вже й дихнути не можу без неї. Обняв, пригорнув до себе, кажу: "Подамо заяву, а в ту неділю підемо й запишемося. Добре?" — "Добре",— погоджується. Це було перед вечором. А вночі сів я на поїзд і — в Ташкент, а потім — у Донбас, сюди.

Цей несподіваний оборот справи вразив мене, і я спитав, не приховуючи крайнього подиву,— надто все це було дивно:

— Так що ж сталося, чому ви так зробили?

Зависла пауза, обличчя парубка затягла тужна запона. Він пересмикнув плечима і промовив хрипко і з болем:

— А я знаю? Така вдача. Мов чорт сидить у мені і накручує, щоб усе було не так, як у людей. Батько зо мною тільки й управлявся поясом та батогом, а як став я на свої ноги, то витворяв таке, що подумаєш згодом і скажеш: "Ніяк на нормальну людину не схожий". Ну, ось, наприклад, треба було мені операцію зробити — нарив ка нозі розрізати, а нарив з куряче яйце завбільшки. Медична сестра до мене, щоб укол зробити — до операції підготовити. А мені не це в голові, думаю: "А як це колись без уколів обходились?

. Прикрутять людину до столу чи до чого там та й ріжуть. І терпіли. А я хіба гірший за них?"

Почув ці міркування мої хірург і аж почервонів з пе-ресердя: "То чого ти прийшов до мене? Коли любиш гострі переживання, то й ходи собі з ґулею. Без уколу робить операції я не буду". Я відповідаю: "Ні, будете!" — і вимагаю головного лікаря. Той вислухав, глянув на мене; спитав: "А як у нього серце?" Відповідає сестра: "Здорове". Він тоді до хірурга: "Робіть, як він хоче. Ні чорта йому не станеться: здоровий, як буйвол, упертий, як осел, і дурень, як бовт!" Лайливий був дід!

Зробили мені операцію, витерпів, але боже мій, світе! Коли б знав, що так болітиме, нізащо не наважився б. От ви тепер і скажіть: що в мене за вдача така? Отак і тоді з Клавою. А з чого все пішло? Я вже казав вам про оті заілійські простори. Благословенний край! Така природа, така краса скрізь... Забився я туди, і сили .нема кудись далі рушити. Отут і почав про Донбас думати. Робота кондуктора — яка ж це робота? Набридло куняти — виглянув у вікно, любуйся! Тут — гори; там — долина гірська, степи, поля — дух забиває. Ну й думаю: "Легкий ти собі, Вихторе, хліб придбав — через віконце природою милуватися. Не справжня робота це. Коли по-справжньому не хочеш задарма хліба їсти — іди на шахту, спускайся під землю, тоді ніхто не скаже тобі: не в життя вийшов, а на легку прогулянку! І чим далі, тим більше. Пішло перекидьки все в мені: і Клава, і любов, і думки про життя. А чорт все накручує, все накручує, мовляв, вихід знайшов: у дівчину закохався, біля жіночої спідниці в царство небесне проскочити хочеш!

Віктор змовк, обернувся до мене.

— Ну, от ви скажіть, як по-нормальному, то хто б мені заборонив одружитися з Клавою і разом з нею переїхати сюди, в Щероинівку 2? Ніхто! Так люди й роблять. Тільки у мене все не так, як у людей. В голові мов затемнилося. Утік. З дороги написав їй: "Люблю до смерті, а поженитися з тобою не можемо, я людина лиха, зі мною тобі щастя не

буде". І таки цьому правда, бо хіба людина добра могла робити так, як я оце вчинив?

Отямився я через рік. У відпустку поїхав на І лі, а там на цей час про Клаву й забули. Була дівчина — і не стало. Де ділася — ніхто не знає. Куди поїхала — ніхто не чув. Сказано, одинока людина. І оце вже так три роки. І скажіть: не забувається, не можу забути її. Заплющу очі, а вона мов жива стоїть біля мене, гукну: "Клаво!" — не обізветься. Коли б довідався, де вона, помчав би до неї на край світа. Еге ж. Та ба...

Він змозк. Ну що йому скажеш на це? Які знайдеш слова? А над старою пірамідою шаленіє донецьке сонце, розпечений конус терикона пашить жаром; у бур'янах при підошві його шелестять ящірки, сюрчать коники, над головою неспокійно шелестить вишневе й сливове гілля і виблискують проти сонця молоді красуні — сріблясті тополі. І життя плине своїми красивими бурхливими потоками, бо це ж донецька земля...

1952—1959—1964, січень.

1 Заілійський Алатау — гірський хребет у Тянь-Шані, в межах Казахської і Киргизької РСР. Простягається із заходу на схід на 350 км. Висота до 4 973 м (пік Талгар). Біля підніжжя розташоване місто Алма-Ата.

2 Щербинівка — селище міського типу Донецької області, підпорядковане Дзержинській міськраді. Розташована на правому березі Кривого Торця. Жителі селища працюють в основному на шахтах міста Дзержинська.